

Edukacyjna przygoda z EZR w Nadleśnictwie Olsztynek. Rewolucja czy ewolucja edukacji leśnej?

Justyna Haładaj

Leśnicy zajmujący się działaniami z zakresu edukacji leśnej stają w obliczu zmian środowiskowych i społecznych, chcąc skutecznie wykonywać swoje zadania muszą do programów działań włączyć treści edukacji dla zrównoważonego rozwoju. Działania podjęte przez Nadleśnictwo Olsztynek są jednym z przykładów drogi jaką przechodzą praktycy edukacji leśnej.

Nadleśnictwo Olsztynek znajduje się 30 km na południe od Olsztyna, po obu stronach trasy Warszawa-Gdańsk. Siedziba nadleśnictwa zlokalizowana jest w niewielkim miasteczku, jakim jest Olsztynek. Pozostałe miasteczka w zasięgu nadleśnictwa to Ostróda i Lubawa. Poza terenem Wzgórz Dylewskich, lasy poroździelane są na mniejsze kompleksy leśne. Występuje tu wiele terenów po dawnych PGR-ach. To wszystko powoduje, że odbiorca edukacji leśnej jest bardzo zróżnicowany. To uczniowie małych wiejskich szkół i ludność wiejska, będąca bardzo blisko lasu, ale traktująca go typowo użytkowo. To też dzieci z dużych ośrodków miejskich, spędzających wakacje w okolicy oraz zróżnicowana grupa turystów. Obie grupy mają inne potrzeby związane z terenami leśnymi oraz inną wiedzę na temat lasów. W związku z czym wymagają odmiennych programów edukacyjnych.

Nadleśnictwo Olsztynek jest nadleśnictwem gospodarczym. Od wielu lat edukacja leśna prowadzona jest z dużym zaangażowaniem pracowników nadleśnictwa. Wynika to z lokalnych warunków oraz wewnętrznej potrzeby dzielenia się wiedzą, tkwiącej w członkach załogi. Nadleśnictwo Olsztynek nie posiada sali edukacyjnej, a niewielka siedziba nadleśnictwa nie pozawala na wykorzystywanie pomieszczeń do celów edukacyjnych. Nigdy nie stanowiło to przeszkody w prowadzeniu zajęć przyrodniczych. Prowadziliśmy zajęcia w terenie, w salach i na ścieżkach starając się utrzymać wysoki poziom merytoryczny. Stawiając nacisk na dobre rzemiosło.

Z edukacją dla zrównoważonego rozwoju, która była wówczas nowym kierunkiem wiązało się wiele stereotypów, od których sami nie byliśmy wolni. Edukacja dla zrównoważonego rozwoju wydawała mi się tematem ściśle związanym z edukacją globalną. Edukacją operującą szerokimi tematami i wymagającą przeprowadzania całych cykli dydaktycznych. Momentami oderwana od realiów prowincjonalnych miasteczek i małych wsi. Zastanawialiśmy się również na ile te działania mieszczą się w obowiązujących nas ramach prawnych tzn. wytycznych edukacji przyrodniczo – leśnej. Musieliśmy uważnie przyjrzeć się wytycznym edukacji leśnej oraz definicji ZR

Wszystko zmieniło się w roku 2012, kiedy to przeszliśmy do intensywnych działań. Jesienią 2012 r. zmienił nam się warsztat i narzędzie edukacji. Pojawił się Mobilny Punkt Edukacji Leśnej „Las w Szkatulce”, który miał uczynić naszą pracę łatwiejszą i mniej angażującą czasowo. Ostatecznie jednak zintensyfikował pracę (fot. 1) Prowadziliśmy więcej zajęć edukacyjnych dla większej ilości osób. Załoga nadleśnictwa zaczęła również podróżować, prowadząc zajęcia w wielu miejscach w kraju. Podczas wyjazdów zdobywaliśmy doświadczenie i obserwowaliśmy ludzi. Okazało się, że nasz odbiorca się zmienia. Statystycznie posiada lepsze wykształcenie, większą wiedzę, więcej informacji ze świata. Otrzymuje lepsze materiały dydaktyczne, informacyjne przez co ma większe oczekiwania wobec materiałów dostarcza-

nych przez leśników. Cechuje się większa wiedza, ale gorszym rozumieniem. Nie ma czasu na zgłębianie tematu. Traci bezpośredni kontakt z przyrodą. Deficyt kontaktu z przyrodą zauważalny jest nawet u dzieci mieszkających na wsi.

W 2014 roku w „Lesie w szkatułce” powstała nowa, interaktywna wystawa na temat wody w lesie. Temat ten dawał nowe możliwości. Jego interdyscyplinarny charakter siłą rzeczy wymusił na nas zmianę treści, umożliwił jednocześnie dostosowania treści do odbiorcy i sytuacji. Pozwala na większą elastyczność edukatorowi oraz na personalizację przekazu.

Podczas zajęć zarówno z dziećmi i dorosłymi okazało się że ludzie nie rozumieją zależności pomiędzy zasobami przyrodniczymi a swoim działaniem, jakością życia. To spowodowało, że przebudowaliśmy scenariusze zajęć, rozbudowując treści, zwracając się ku EZR.

Zajęcia o wodzie uzupełniliśmy o zadania dotyczące śladu wodnego. Omawiając zapotrzebowanie na wodę do produkcji poszczególnych produktów uświadamiamy odbiorcom, że woda ma szerszy aspekt niż przyrodniczy. O ile wszyscy wiedzą, że woda jest niezbędna do produkcji roślinnej o tyle dziwią się słysząc, że bez wody nie było by dżinsów czy tabliczki czekolady. Podczas wykonywania tego zadania pobudzamy odbiorcę do samodzielnego myślenia. Okazują się, że efektywne oszczędzanie wody to nie zakręcanie kranu przy myciu zębów a robienie zakupów i dokonywanie wyborów konsumenckich. Zadanie to doskonale się sprawdza jako faza podsumowująca zajęć dotyczących roli wody w przyrodzie, zauważyliśmy również, że pobudza bardzo emocje (fot. 2).



Fot. 1. Mobilny Punkt Edukacji Przyrodniczej Nadleśnictwa Olsztynek „Las w Szkatułce” (fot. J. Haładaj)
Photo 1. Mobile Point of Natural Education of the Forest District Olsztynek "Forest in a casket"



Fot. 2. Warsztaty edukacyjne nt. Woda dla przyrody, woda dla człowieka (fot. B. Kołakowski)
Photo 2. Educational workshops on the subject of Water for nature, water for human

Europejski Tydzień Zrównoważonego Rozwoju w roku 2016 stał się okazją do zorganizowania warsztatów pt. Moja zabawka z lasu. Do realizacji przedsięwzięcia wykorzystaliśmy stałego i bliskiego partnera czyli Muzeum Budownictwa Ludowego Park Etnograficzny w Olsztynku, lokalne stowarzyszenie SEN – Stowarzyszenie Edukacji Nieformalnej, które w swoich celach statutowych ma wpisana również edukację dla zrównoważonego rozwoju i Stowarzyszenie Edukatorów Leśnych. Dzięki partnerom zyskaliśmy odpowiedni kontekst oraz wolontariuszy. Dlaczego akurat zabawka, ponieważ termin pokrywał się z terminem Dnia dziecka. Celem warsztatów było uświadomienie uczestnikom, że zabawki niekoniecznie trzeba kupować, rozmawialiśmy o konsumpcji i jej wpływie na środowisko, o materiałach, z których są wykonane zabawki o drewnie o tradycji. Dzieciaki przekonali się ile frajdy może sprawić własnoręcznie wykonana gra. Wykonywaliśmy skrzaty z leszczynowych kołków, grę kółko i krzyżyk z patyków, sznurka i kamyków, grę memory z drewnianych krążków, z inicjatywy uczestników powstały kamienne zwierzątka oraz kolorowe węże z patyków (fot. 3).



Fot. 3. Warsztaty pt. „Moja Zabawka z Lasu” w ramach Europejskiego Tygodnia Zrównoważonego Rozwoju
Photo 3. Workshops 'My Toy from the Forest' as part of the European Week of Sustainable Development



Fot. 4. Warsztaty stolarskie w ramach pikniku edukacyjnego organizowanego przez Nadleśnictwo Olsztynek pt. Tajemnice Ciesiolki

Photo 4. Carpentry workshop as part of an educational picnic organized by the Forestry Inspectorate Olsztynek Fri Mysteries of Ciesiolki

Dlaczego mówimy coraz częściej o zrównoważonym rozwoju? Bo zrozumieliśmy, że las nie funkcjonuje w próżni. Zrównoważony rozwój nie musi być jedynie hasłem promocyjnym legitymującym sposób użytkowania lasu. Jeżeli chcemy być rozumiani i skuteczni musimy być częścią społeczności. Jeżeli chcemy mieć wpływ na stosunek ludzi do zasobów przyrodniczych musi zachodzić obustronna interakcja. Skończyła się era ekspertów. Aby zapracować na autorytet należy współdziałać i być otwartym. W celach edukacji leśnej jest przewidziane budowanie zaufania społecznego do działalności zawodowej leśników. Nie osiągniemy tego nie znajdując się w części wspólnej tego zbioru

Nauczyliśmy się działać w partnerstwie. Dzięki partnerstwu mogliśmy, jako nadleśnictwo, zrealizować wiele ciekawych projektów i dotrzeć do szerszej grupy odbiorców, często do ludzi, którzy nie są zainteresowani lasem i nie uczestniczyliby w ściśle przyrodniczych wydarzeniach. Nawiązaliśmy współpracę z Biblioteką Miejską w Olsztynie oraz akcją Olsztyn Czyta, Instytutem Żywności Rozrodu Zwierząt PAN – Noc Naukowców, Muzeum Budownictwa Ludowego, Wióry lecą – Stolarka dla Kobiet i nie tylko.

Działanie tego rodzaju nie klóci się to z polityką Lasów Państwowych jako firmy. Wielofunkcyjność lasów stała się faktem. Znaczenia nabierają funkcje pozaprodukcyjne. Coraz częściej mówimy o szerokim aspekcie usług ekosystemowych lasu. Dlatego też nasze działania musiały zmienić swój charakter.

Rolą leśników, pracowników Lasów Państwowych, jest budowanie atmosfery zrozumienia i akceptacji dla racjonalnego gospodarowania zasobami przyrodniczymi. Możemy to osiągnąć jedynie poprzez budowanie mostów pomiędzy poszczególnymi grupami użytkowników lasu. Jedynie przez dialog i współpracę jesteśmy w stanie realizować nasze zdania (fot. 4).

Definitywnie skończyły się czasy nawracania na zrównoważoną gospodarkę leśną. Obecnie leśnik musi od nowa pracować na autorytet eksperta. Nie uda się to bez zakorzenienia naszych działań w szerszym kontekście i bez wyjścia z lasu do ludzi, bez zakotwiczenia się w nurtujących ich problemach i wyjściu naprzeciw ich potrzebom.

Streszczenie. Celem opracowania jest ukazanie wpływu zmian społecznych, ekonomicznych i geopolitycznych na sposób prowadzenia edukacji leśnej. W obliczu zmian zachodzących w odbiorcach edukacji leśnej, modyfikacji powinny podlegać również treści przekazywane przez leśników. To duże wyzwanie dla osób prowadzących zajęcia w terenie, leśników mających bezpośredni kontakt z ludźmi korzystającymi z lasu, infrastruktury turystycznej oraz inicjatyw edukacyjnych. Jak przełamać stereotypy związane z postrzeganiem Zrównoważonego Rozwoju, sprostać najnowszym trendom społecznym przy jednoczesnym realizowaniu założeń programowych edukacji leśnej w PGLP? Czy wymaga to rewolucji w edukacji leśnej czy też jest szansa na ewoluowanie zadań edukacyjnych. Czy takie działania są wykonalne na poziomie przeciętnego nadleśnictwa, w jaki sposób? Modyfikacjom powinny podlegać jedynie treści czy również forma zajęć? Na przykładzie działań edukacyjnych Nadleśnictwa Olsztynek, chcemy pokazać wyzwania jakie stają przed leśnikami prowadzącymi zajęcia edukacyjne oraz poszukać odpowiedzi na powyższe pytania. A także wspólnie odpowiedzieć na pytanie czy edukacja dla zrównoważonego rozwoju powinna być realizowana w trakcie zajęć z leśnikiem?

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, edukacja leśna, współpraca, partnerstwo, dialog, działanie

Summary. Educational adventure with Sustainable Development in Olsztynek Forest District - a revolution or evolution of forest education? The aim of the lecture is to show the impact of social, economic and geopolitical changes on the way forest education. The recipient of education is changing, for this reason modifications should also be subject to content provided by foresters.

This is a big challenge for people who teach in the field, foresters who have direct contact with people using the forest, tourist infrastructure and educational initiatives. How to overcome stereotypes related to the perception of Sustainable Development, meet the latest social trends while implementing the program of forest education in National State Forest? Does it require a revolution in forest education or there is a chance to evolve educational tasks. Are such actions feasible at the level of the statistical superintendence? Should only the content or form of classes be subject to modifications?

On the example of educational activities of the Olsztynek Forest District, we want to show the challenges that foresters conducting educational activities face and find answers to the above questions. And also jointly answer the question whether education for sustainable development should be realized during classes with a forester?

Key words: sustainable development, forest education, cooperation, partnership, dialogue, action

Justyna Haładaj

Nadleśnictwo Olsztynek
olsztynek@olsztyn.lasy.gov.pl